

Інна Давидченко

кандидат педагогічних наук, керівник навчального відділу,

викладач кафедри української лінгвістики, літератури

та методики навчання Комунального закладу

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Найважливішим пріоритетом у вихованні молодого покоління на сучасному етапі, як зазначено в Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді (затверджено Наказом МОН України від 16.06.2015 № 641), є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації; передача молодому поколінню соціокультурного досвіду, багатства духовної культури народу, що має стати основою формування особистісних рис громадянина України: національної самосвідомості, розвиненої духовності, моральної культури. Тож проблема формування лінгвокультурологічної компетентності набуває загальнодержавного значення, оскільки йдеться про збереження й примноження соціально-духовних багатств суспільства.

Метою тез є розгляд особливості формування лінгвокультурологічної компетентності молодших школярів на уроках української мови.

Актуальність пошуку шляхів розв'язання проблеми дослідження посилюється необхідністю подолання виявлених *суперечностей* між: актуалізацією потреби сучасного суспільства в оптимальному рівні міжкультурної взаємодії та недостатністю наукових досліджень, що закладають теоретичні основи лінгвокультурологічної компетентності педагогів; значним потенціалом змісту освітнього процесу закладу вищої освіти щодо підготовки майбутніх фахівців та недостатнім науково-методичним забезпеченням процесу

формування лінгвокультурологічної компетентності; необхідністю застосування сучасних інноваційних форм, методів і технологій підвищення готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності у закладах середньої освіти й недостатнім інформаційним та технологічним забезпеченням зазначеного процесу [2].

На підставі аналізу і узагальнення положень наукових праць (М. Алефіренко, А. Арутюнова, Д. Башуріна, В. Воробйова, О. Дортман, О. Зінов'єва, В. Кононенко, В. Красних, В. Маслова, Г. Нурулліна, Л. Саяхова, Ю. Степанов, В. Телія, І. Харченкова, В. Шаклеїн та ін.) визначено, що лінгвокультурологічна компетентність – це інтегративна якість фахівця, що відображає готовність і спроможність до взаєморозуміння і взаємодії з представниками іншого лінгвокультурного соціуму на підставі оволодіння знаннями про іншу лінгвокультуру і соціонормативним комунікативним досвідом з метою їх реалізації в різних сферах професійної педагогічної діяльності.

Учні молодших класів повинні бути креативними, обізнані зі своїм національним корінням, шанувати культурні надбання інших народів, спроможні розкрити індивідуальні здібності, захопити пристрасним словом української мови, толерантні, з розвиненим почуттям розуміння й поваги до інших культур.

Формування лінгвокультурологічної компетентності молодших школярів на уроках української мови відбувається за допомогою педагогічних тренінгів, майстер-класів, семінарів, творчих вечорів, конференцій, круглих столів, брейн-рингів, квестів тощо).

Вивчення української мови учнями молодших класів з позицій лінгвокультурологічного підходу спрямоване на формування та розвиток умінь учнів користуватися мовою як засобом спілкування, пізнання, прилучення до культури народу – носія цієї мови, виховання толерантного ставлення та поваги до представників інших народів; у контексті культури концентрує в собі певний естетичний ідеал, в якому акумулюються головні людські

цінності (світоглядні, духовно-моральні, естетичні), що сформувалися в результаті перебування особистості в конкретному культурно-історичному просторі та часі та не втратили своєї актуальності й донині. Ці позиції, висвітлені в працях вітчизняних філософів, літературознавців, лінгвістів і лінгводидактів, недостатньо послідовно реалізується в шкільній практиці викладання мови та літератури [4].

На нашу думку, реалізація лінгвокультурологічного підходу до навчання української мови учнів молодших класів буде за умов: створення мотивації навчальної діяльності, спрямованої на оволодіння лінгвокультурологічними знаннями; раціонального поєднання методів, прийомів, засобів та організаційних форм, що забезпечать формування лінгвокультурологічної компетентності учнів; створення методик, що забезпечать розвиток у школярів спеціальних знань і навичок на основі мовного та літературного матеріалу з лінгвосоціокультурним потенціалом; розробка ефективної методики засвоєння лінгвокультурологічних знань та шляхів їх входження до особистісної ціннісної системи учнів; урахування сучасних підходів до навчання мови і мовлення учнів основної школи.

Основні напрями педагогічної діяльності щодо формування лінгвокультурологічної компетентності молодших школярів, у межах якої передбачаються всі види роботи над текстом, пов'язані з формуванням умінь і навичок, якими забезпечується збагачення активного запасу слів, вільне послуговування усіма засобами граматики, словотвірними моделями, із формуванням умінь створювати текст (усний і письмовий) із метою висловлення власних думок, намірів реалізації знань, вираження почуттів.

Концепти української культури відпрацьовуються кожен окремо, вони введені в загальну систему роботи. У зв'язку з тим, що національно-культурні одиниці є і знаками реалій й одиницями мови, до них варто привернути особливу увагу. Їх культурна семантика, сформована на основі взаємодії мови й культури, позначається етимологією, тлумаченням українською та іноземною мовами, поясненням у самому тексті культурологічним коментарем, способами

вживання. Ілюстрації картин українських художників, світлини дійсності, малюнки, плакати застосовуються як візуальні стимули, зорові опори. Активізації національно орієнтованих одиниць сприяють виконання завдань у порівнянні культур і відображення цього різними мовними засобами. Про зіткнення та взаємозбагачення культур М. Бахтін наголошував: «чужа культура тільки в очах іншої культури розкриває себе повніше та глибше. Один сенс розкриває свої глибини, зустрівшись і зіткнувшись з іншим, чужим змістом: між ними починається ніби діалог, який долає замкнутість й однобічність цих смислів, цих культур» [1, с. 28]. Обговорюючи питання, учні, уживаючи національно орієнтовану лексику, зіставляють компоненти різних культур, виокремлюють спільне та відмінне між культурами-комунікантами. Такий підхід сприяє взаєморозумінню, подоланню стереотипів, повагу до чужих цінностей, забезпечує перехід від репродуктивного навчання до продуктивного, діяльнісного (проблемного, пошукового, творчого). Як приклад наведемо деякі питання, що пропонуються для обговорення після роботи з текстами: *Які вічні питання існують в українській та іноземній культурі? Чим пояснюється виживання українців у найскладніших умовах життя? Як вплинули історичні події нашої країни на характерні особливості нашого народу? Як ви думаєте, чому в українській культурі художні твори часто були «підручниками життя»? Що ви чули про українських козаків? Як і коли, із вашого погляду, сформувалися в козаків такі якості, як вірність царю і присязі та вірність ідеалам вольності? Які словосполучення зі словом «воля» зустрілися вам у тексті про козаків?*

Подібність систем двох мов спричиняє їх змішування й викликає труднощі в оволодінні українською мовою. Засвоєння мовного матеріалу відбувається в три етапи: 1) сприймання, розуміння, запам'ятовування й відтворення виучуваного матеріалу; 2) кількаразове повторення матеріалу; 3) виконання завдань, коли школярі набувають досвіду творчої діяльності. Щоб краще дитина засвоїла українську мову, вчитель повинен здійснювати індивідуальний підхід, забезпечити сприятливі умови для навчання завдяки

доброзичливості, заохоченню [3, с.111, 112]. Для молодших школярів при засвоєнні українського мовлення доступне репродуктивне засвоєння мови (слухання казок, віршів, пісень, ігри).

Отже, цілеспрямованість системної роботи щодо формування лінгвокультурологічної компетентності молодших школярів на уроках української мови посилюється потенціалом стратегічно значущої роботи з підготовки учнів до аналізу й оцінювання актуальних компонентів професійної майстерності педагога.

Список використаних джерел

1. Бернацька С. М. Формування особистості майбутнього фахівця на основі компетентного підходу. *Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського* : зб. наук. пр., 2010. С. 25–30.

2. Давидченко І. Д. Формування лінгвокультурологічної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів: дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04. ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Слов'янськ, 2018. 359 с.

3. Іншаков А. Є., Іншакова І. Є. Двомовність у дошкільних навчальних закладах. *Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка. Педагогічні науки* : зб. наук. праць. 2013. № 13 (272). Ч. 1. С. 110–114.

4. http://undip.org.ua/files/docs/Заключний_звіт_446.pdf.